02
පාඩම

බුදුරදුන් සමවන්නේ බුදුවරුන්ට පමණි

බුදුරදුන්ගේ රූප විලාසය

සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේ අසමසම ගුණයන්ගෙන් යුතු වන සේක. උන්වහන්සේගේ රූප විලාසය දුටුදුටුවන් මන නුවන් පිනවන පැහැදීම ඇති කරවන සුලුය. බුදු සිරුර දෙතිස් මහාපුරුෂ ලක්ෂණයන්ගෙන් හා අසීති අනුව්‍යඤ්ජනයන්ගෙන් අසිරිමත් ය.

බුදුරදුන්ගේ දෙතිස් මහා පුරුෂ ලක්ෂණ

01. **සුප්පතිට්ඨිත පාදො හොති:** පොළොවෙහි මනාව පිහිටි පා ඇතියහ.
02. **හෙට්ඨා පාදතලෙසු චක්කානි ජාතානි හොන්ති:** යටිපතුලෙහි චක්‍ර ලක්ෂණ ඇතියහ.
03. **ආයතපණ්හී හොති:** දික් විලුඹ ඇතියහ.
04. **දීඝඞ්ගුලි හොති:** දික් ඇඟිලි ඇතියහ.
05. **මුදුතළුනහත්ථපාදො හොති:** මොළොක් තරුණ අතුල් පතුල් ඇතියහ.
06. **ජාලහත්ථපාදො හොති:** දැල් කවුළු වැනි අත්පා ඇතියහ.
07. **උස්සඞ්ඛපාදො හොති:** ඉහළින් පිහිටි ගොප් ඇටය ඇතියහ.
08. **එණිජඞ්ඝො හොති:** ඕලු මුවන්ගේ බඳු කෙණ්ඩා ඇතියහ.
09. **අනොනමන්තො ජණ්ණුකානි පරාමසති:** නොනැමී දණහිස් ස්පර්ශ කළ හැකියහ.
10. **කොසොහිතවත්ථගුය්හො හොති:** කොපුවෙහි ගිලුණු වත්ථගුහ්‍ය ඇතියහ.
11. **සුවණ්ණවණ්ණො හොති:** රන් බඳු පැහැ ඇතියහ.
12. **සුඛුමච්ඡවී හොති:** දූවිලි නොරඳන සුලු සියුම් සම ඇතියහ.
13. **එකෙක ලොමො හොති:** එක් රෝම කුපයක එක් ලෝමයක් පමණක් ඇතියහ.
14. **උද්ධග්ගලොමො හොති:** උඩුකුරු වූ අගින් උඩට නැමුණු ලෝම ඇතියහ.
15. **බ්‍රහ්මුජ්ජුගත්තො හොති:** බ්‍රහ්මයා බඳු ඍජු ශරීර ඇතියහ.
16. **සත්තුස්සදො හොති:** පිටි අත්, පිටි පා, දෙවුර, කඳ යන සත් තැන උස්ව පිරුණු මස් ඇතියහ.
17. **සීහපුබ්බද්ධකායො හොති:** සිංහයෙකුට බඳු පිරුණු උඩුකය ඇතියහ.
18. **චිතන්තරංසො හොති:** මනාව තැනුණු පිට මැද ඇතියහ.
19. **නිග්‍රොධ පරිමණ්ඩලො හොති:** නුග රුකක් බඳු වටමට වූ උන්වහන්සේගේ කය යම් පමණ ද බඹය ද එපමණ සමප්‍රමාණ වේ.
20. **සමවත්තක්ඛන්ධො හොති:** දික් නොවූ කොට ද නොවූ සමව වට වූ ගෙල ඇතියහ.
21. **රසග්ගසග්ගී හොති:** වහා රස ග්‍රහණයට සමත් සේ උඩුකුරු වූ රසනහර අග ඇතියහ.
22. **සීහහනු හොති:** සිංහයාගේ යටි හනුව සේ පිරිපුන් දෙහනු ඇතියහ.
23. **චත්තාළීස දන්තො හොති:** සම සතළිස් දත් ඇතියහ.
24. **සමදන්තො හොති:** සමව පිහිටි දත් ඇතියහ.
25. **අවිරළදන්තො හොති:** තැන තැන හිදැස් නැති දත් දෙපෙළ ඇතියහ.

26. **සුසුක්කදාඨො හොති**: සුදෝසුදු දත්පෙළ ඇතියහ.
27. **පහූතජිව්හො හොති**: මුහුණ වසාලන තරම් පුළුල් දිව ඇතියහ.
28. **බ්‍රහ්මස්සරො කරවීකභාණී හොති**: බ්‍රහ්මයාගේ බඳු පැහැදිලි ස්වරය හා කුරවිකෙවිල්ලක බඳු මිහිරි උච්චාරණ ඇතියහ.
29. **අභිනීලනෙත්තො හොති**: නිසිතැන්හි පිරිසිදු නිල් පැහැති නෙත් ඇතියහ.
30. **ගොපඛුමො හොති**: ළදරු වස්සෙකුගේ බඳු මැණික් ගුලියකට සමාන ඇස් ගඩු ඇතියහ.
31. **උණ්ණාභමුකන්තරෙ ජාතා ඕදාත මුදුතූල සන්නිභා හොති**: සුදු මෘදු පුළුන් රොදක් බඳු ඌර්ණරෝමයක් දෙබැම අතර පිහිටියේ ය.
32. **උණ්හීසසීසො හොති**: පිරිපුන් නළල් තල සහ පිරිපුන් හිස ඇතියහ.

අසීති අනුව්‍යඤ්ජන

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශරීරයෙහි ඇඟිලි, නිය, ගොප්මස, පාද, දනමඬලු, පෙකණිය, බාහු, ශරීරය, කායබලය, දත්, ඉඳුරන්, තොල්, මුහුණ, ශරීර කාන්තිය, දෙකම්මුල්, ඇස්, ඇහිපිය, දිව, කණ්, නළල, බැම, ලොම්, ආශ්වාස ප්‍රාශ්වාස වායුව, කෙස්, කේතුමාලාව, මුව යන මේ අංග හා ගමන් විලාසයෙහි දක්නට ලැබෙන සුවිශේෂ ලක්ෂණ අසූවක් අසීති අනුව්‍යඤ්ජන නම් වේ.

බුදුරදුන්ගේ වාග් විලාසය

1. **විස්සට්ඨතා** (ශබ්දය පහසුවෙන් මුවින් පිටවීම) 2. **විඤ්ඤෙය්‍යතා** (අදහස වහා අවබෝධ වීම) 3. **මඤ්ජුතා** (මිහිරි බව) 4. **සවණීයතා** (සවනට සැප නොදීම) 5. **බින්දුතා** (අතර බිඳීම් නැති බව) 6. **අවිසාරිතා** (පැහැදිලි වීම) 7. **ගම්භීරතා** (ගැඹුරු බව) 8. **නින්නාදිතා** (පිරිස කෙළවර සිටින අයට පවා ඇසීම) යන අෂ්ටාංග සමුපේත බ්‍රහ්ම ස්වරයෙන් යුතු බුදුරජාණෝ කුරවි කොවුලන්ගේ හඬ පරදන කන්කළු මිහිරි කටහඬකින් යුතු වනසේක.

බුදුරදුන්ගේ ඥාන විලාසය

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ඥාන විලාසය ද මනෝඥ වූවකි. ඥානය නම් ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ නියම තත්වය පිළිබඳ පරිපූර්ණ දැනීමයි. අවබෝධයයි. විලාස නම් ආකාරයයි. ස්වභාවයයි. මේ අනුව ඥාන විලාසය නම් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ප්‍රඥාවෙහි ස්වභාවයයි. ලොව්තුරා බුදුරජාණන් වහන්සේගේ අසමසම නුවණ අචින්ත්‍ය ඥාන නම් වේ. බුදුරජාණන් වහන්සේ හඳුන්වන ස්ථානයන්හි දී මහා පඤ්ඤා, අනන්ත ඤාණ යන පද භාවිත කරන්නේ තථාගතයන් වහන්සේ තුළ පැවති ඥාන සම්භාරය හේතුවෙනි.

> '' **නත්ථි තස්ස භගවතො අඤ්ඤාතං අදිට්ඨං**
> **අවිදිතං අසච්ඡිකතං අඵස්සිතං පඤ්ඤාය අතීතං**
> **අනාගතං පච්චුප්පන්නං උපාදාය සබ්බෙ ධම්මා සබ්බාකාරෙන**
> **බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණමුඛෙ ආපාථං ආගච්ඡන්ති''**

ඒ භාග්‍යතුන් වහන්සේ විසින් නොදන්නා ලද්දක් නොදක්නා ලද්දක්, ඥානයෙන් නොපැමිණෙන ලද්දක්, ප්‍රත්‍යක්‍ෂ නොකරන ලද්දක්, ඥානයෙන් ස්පර්ශ නොකරන ලද්දක් නැත. අතීත වූ ද, අනාගත වූ ද, වර්තමාන වූ ද සකල ධර්මයෝ සර්වාකාරයෙන් භාග්‍යවත් බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ඥානය හමුවේ ප්‍රකට වන්නාහ.

ලොව්තුරා බුදුරජාණන් වහන්සේගේ අසමසම බුදුගුණ හැඳින්වීමේදී,

1. දසබල ඥාන
2. චතුර් වෛශාරද්‍ය ඥාන
3. ෂට් අසාධාරණ ඥාන
4. ත්‍රිවිද්‍යා ඥාන

විශේෂත්වයක් ගනී. මජ්ඣිම නිකායේ මහාසීහනාද සූත්‍රය ආදී බොහෝ සූත්‍රධර්මවල මෙම උසස් ඥානයන් පිළිබඳ විග්‍රහයන් දැකිය හැකි ය.

★ දසබල ඥාන

මහාසීහනාද සූත්‍රයට අනුව බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ඥානබල දහයකි.

''දස ඛො පනිමානි සාරිපුත්ත තථාගතස්ස තථාගත බලානි,
යෙහි බලෙහි සමන්නාගතො තථාගතො ආසභං ඨානං පටිජානාති.
පරිසාසු සීහනාදං නදති බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තෙති''

තථාගතයන් වහන්සේට සෙසු අයට නැති ඤාණබල දහයක් ඇත්තේ ය. ඒ බලයන්ගෙන් යුක්ත බැවින් උන්වහන්සේ ලෝකයෙහි උත්තම ස්ථානයට පැමිණ සිටින සේක. ක්‍ෂත්‍රිය පිරිස ය, බ්‍රාහ්මණ පිරිස ය, ගෘහපති පිරිස ය, ශ්‍රමණ පිරිස ය, චාතුම්මහාරාජික පිරිස ය, තාවතිංස පිරිස ය, මාර පිරිස ය, බ්‍රහ්ම පිරිස ය යන අට පිරිසෙහි අභීත සිංහ නාද පවත්වන සේක.

1. ඨානාඨාන ඤාණය

තථාගතො ඨානඤ්ච ඨානතො අට්ඨානඤ්ච අට්ඨානතො යථාභූතං පජානාති.

තථාගතයන් වහන්සේ ඒ ඒ දෙය සිදුවීමේ හේතු ද නිවැරදි ලෙස දන්නාහ. එසේම සිදු නොවීමේ හේතු ද නිවැරදි ලෙස දන්නාහ. ඒ හේතු අහේතු ඇති සැටියෙන් ම දන්නා ඨානාඨාන ඤාණය පළමුවන තථාගත ඤාණ බලයයි.

සෝවාන් පුද්ගලයෙකු විසින් කිසියම් සංස්කාරයක් නිත්‍යය කියා ද, සැපය කියා ද ආත්මය කියා ද වරදවා ගනු ලැබිය යන්න සිදුවිය නොහැකි දෙයකි. එහෙත් පෘථග්ජන පුද්ගලයා එසේ වරදවා ගැනීමට හේතු ඇත. සෝවාන් පුද්ගලයෙකු විසින් මව මැරීමට, පියා මැරීමට නපුරු සිතින් තථාගත සිරුරෙහි ලේ සෙලවීමට, රහතන් වහන්සේ මැරීමට සංඝ භේදය කිරීමට කිසිදු කරුණක් නැත. එහෙත් පෘථග්ජනයා විෂයෙහි එසේ වීමට හේතු ඇත. සෝවාන් පුද්ගලයා අන්‍ය ශාස්තෘවරයෙකු අදහන්නේ ය. යන මේ කරුණ ද සිදුවිය නොහැක්ක කි. එහෙත් පෘථග්ජනයා එසේ වීමට හේතු ඇත. මේ ආදී විය හැකි හා නොවිය හැකි කරුණු බුදුරජාණන් වහන්සේ දන්නා සේක.

2. කම්ම විපාක ඥාණය

තථාගතො අතීතානාගතපච්චුප්පන්නානං කම්මසමාදානං ඨානසො හෙතුසො විපාකං යථාභූතං පජානාති.

අතීත, වර්තමාන හා අනාගත කාලයට අයත් ව කරන ලද ඒ ඒ කර්මයන්ට ලැබෙන විපාක හේතු වශයෙන් ද ප්‍රත්‍යය වශයෙන් ද ඇති සැටියෙන් දන්නා නුවණ තථාගතයන් වහන්සේට ඇත. එය ද තථාගත ඥාණ බලයකි. කර්මවිපාක තත්ත්වය ඉතා ගැඹුරු කරුණකි. එය බුදුරජාණන් වහන්සේලාට මිස අන්‍ය ශ්‍රාවකයන්ට විෂය නොවේ. එය සර්වාකාරයෙන් දැනගත හැක්කේ තථාගතයන් වහන්සේට පමණි. කර්ම බිහිවීමට කරුණු වශයෙන් හේතු සාධක හයකි. එනම් ලොභ, දොස, මොහ, අලොභ, අදොස, අමොහ වශයෙනි. කර්ම විපාක දැනවීමේදී මේවා කාල, ගති, උපාධි, පයෝග වශයෙන් වර්ගීකරණය වේ. මෙසේ ප්‍රභේද සහිතව කර්මය දැනීම බුදුරජාණන් වහන්සේට පමණක් සිදු කළ හැකි අතර එසේ යමෙක් අචින්ත්‍ය කර්ම විෂය සිතීමට යන්නේ නම් උන්මත්තක භාවයටත් දුකටත් පත් වේ.

3. සබ්බත්ථගාමිනිපටිපදා ඥාණය

තථාගතො සබ්බත්ථගාමිනිං පටිපදං යථාභූතං පජානාති.

තථාගතයන් වහන්සේ සියලු ම සත්වයන් සුගති දුර්ගති භවයන්ට පැමිණෙන්නා වූ ද රහත් බව ආදී තත්ත්වයන්ට පැමිණෙන්නා වූ ද පිළිවෙත් සියලු ආකාරයෙන් දන්නා සේක. එම දැනීම තථාගතයන් වහන්සේගේ බලයකි. එම බලය නිසා තථාගතයන් වහන්සේ ලෝකයේ ඉහළ ම ස්ථානයට පැමිණ සිංහ නාද කරන සේක.

සසර සැරිසරනා සත්වයන් ඒ ඒ සුගති දුර්ගති භවයන්ට පැමිණෙන්නේ ඔවුන් කළ කර්මයන් අනුව ය. එක් කර්මයකින් ලැබෙන විපාකය හැමවිට ම ඒකාකාරී නොවේ. ගමක මිනිසුන් එක්ව හැමදෙනාගේ ම ප්‍රයෝජනය පිණිස සතෙකු මැරූ කල්හි සැමට ම වෙනසක් නැති ව ප්‍රාණඝාත අකුසලය සිදුවේ. එහෙත් එම ක්‍රියාවෙහි යෙදුන ප්‍රමාණයන්ට අනුව එහි විපාකය මහා නරකය, කුඩා නරක ය, ප්‍රේත ලෝකය, තිරිසන් භවය, අසුරකාය ආදී වශයෙන් විවිධාකාර විය හැකි ය. දානාදී පින්කම්වල විපාකයන් ද මෙසේ ය. එක්ව දන්දුන් විට එහි තියැඑණු චේතනාවන්ට අනුව මිනිස් ලොව දෙව්ලොව ආදී ස්ථානයන්හි උපදිති. මේ සියල්ල තථාගතයන් වහන්සේ මැනවින් දන්නා බැවින් එය තථාගත බලයකි.

4. නානාධාතු පටිවෙධ ඥාණය

තථාගතො අනෙකධාතු නානාධාතු ලොකං යථාභූතං පජානාති.

අනේකධාතු නානාධාතු ලෝකය නියමාකාරයෙන් දන්නා ඥාණය ද තථාගතයන් වහන්සේගේ බලයකි.

සම්පූර්ණයෙන් නැතිවන බැවින් ද මඳින් මඳ කොටස් වශයෙන් බිඳී පලුදුවන බැවින් ද ස්කන්ධ, ධාතු, ආයතනයෝ ලෝක නම් වෙති. තම තමන්ගේ ස්වභාවයෙන් පවතින සියල්ල ධාතු නම් වේ.

චක්ඛු ධාතු	→	රූප ධාතු	→	චක්ඛුවිඤ්ඤාණ ධාතු
සොත ධාතු	→	සද්ද ධාතු	→	සොතවිඤ්ඤාණ ධාතු
ඝාණ ධාතු	→	ගන්ධ ධාතු	→	ඝාණවිඤ්ඤාණ ධාතු
ජිව්හා ධාතු	→	රස ධාතු	→	ජිව්හාවිඤ්ඤාණ ධාතු
කාය ධාතු	→	ඵොට්ඨබ්බ ධාතු	→	කායවිඤ්ඤාණ ධාතු
මනො ධාතු	→	ධම්ම ධාතු	→	මනොවිඤ්ඤාණ ධාතු

යනා දී ලෙස බොහෝ ධාතු ඇති බැවින් ද, ලක්ෂණ වශයෙන් අනේක ප්‍රකාර වන බැවින් ද අනේකධාතු නානා ධාතු වූ ලෝකය තථාගතයන් වහන්සේට ම ගෝචර වන්නකි. එය උන්වහන්සේගේ උතුම් තථාගත බලයක් සේ දැක්වේ.

5. නානාධිමුත්තික ඤාණය

තථාගතො සත්තානං නානාධිමුත්තිකතං යථාභූතං පජානාති.

අධිමුක්ති යනු පුද්ගලයාගේ විවිධ මානසික වූ රුචි අරුචිකම් හා අදහස් ය. ඒවා පිළිබඳ ඇතිසැටියෙන් දැනීම මෙයින් අදහස් කෙරේ. තථාගතයන් වහන්සේ ඒ ඒ පුද්ගලයාට ධර්මොපදේශ ලබාදෙන්නේ මේ අධිමුක්තිය සලකාගෙන ය. ඒ ඒ පුද්ගලයා පවා අනුසය ආසය වශයෙන් යටපත් වී පවත්නා තමන්ගේ අදහස් නොදනිති. තථාගතයන් වහන්සේ වෙත පැමිණෙන සැමදෙනාගේ ම අදහස් නිවැරදි ලෙස දැන ගනිති. එම අදහස් දැනගන්නා වූ ඤාණය තථාගත බලයෙකි.

සත්වයෝ වනාහි නොයෙක් අදහස් ඇත්තෝ ය. දුසිරිතෙහි නියැලෙන ළාමක අදහස් ඇත්තෝ හීනාධිමුක්තික වෙති. සුචරිතයෙහි නියැලෙන යහපත් අදහස් ඇත්තෝ ප්‍රණීතාධිමුක්ත හෙවත් කල්‍යාණාධිමුක්ත වෙති. මෙම අධිමුක්ති අනුව පුද්ගලයන් එක්වීම සිදුවේ. එම එක්වීම සිදුවන්නේ කිනම් කරුණකින් දැයි තථාගතයන් වහන්සේ දනිති. එනම් හීනාධිමුක්තිකයෝ හීනාධිමුක්තිකයන් හා සන්සන්දනය වන්නාහ. සම වන්නාහ. ප්‍රණීතාධිමුක්තිකයෝ ප්‍රණීතාධිමුක්තිකයන් හා සන්සන්දනය වන්නාහ. සම වන්නාහ. මෙම දැනගැනීමේ තථාගතයන් වහන්සේ සතු බලය බුද්ධ විෂයට පමණක් ගෝචර වන්නකි.

6. ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්ත ඤාණය

තථාගතො පරසත්තානං පරපුග්ගලානං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තං යථාභූතං පජානාති.

පුහුදුන් බව ඉක්මවා නිවන් පිළිවෙතට අවතීර්ණ වන පුද්ගලයා තුළ වැඩෙන සද්ධා, විරිය, සති, සමාධි, පඤ්ඤා යන ඉන්ද්‍රිය පහකි. පුද්ගලයා තුළ මෙම ඉන්ද්‍රියන්ගේ

වැඩී ඇති ප්‍රමාණයේ අඩුවැඩි බව දැනීමේ හැකියාව මේ ඥාණයෙන් අදහස් කෙරේ. ඉහත කී ඉන්ද්‍රියයන් මෝරා ඇති බව හෝ නැති බව පුද්ගලයා නොදනියි. තථාගතයන් වහන්සේ තමන් වෙත පැමිණෙන සත්වයන්ගේ ඉන්ද්‍රිය තත්‍වයන් සලකා බලා ධර්මය දේශනා කරති.

සියලු සත්වයන් පිළිබඳ සලකා බලන විට **ආසය** (අදහස්) **අනුසය** (නැවත නැවත උපදිනා කෙලෙස්) **චරිත** (පුද්ගල චරිත ස්වභාව) **අධිමුක්ති** (රුචිය) අනුව අල්ප **රජස්ක** (කෙලෙස් අඩු) **මහාරජස්ක** (කෙළෙස් වැඩි) **තීක්ෂණෙන්ද්‍රිය** (තියුණු ඉන්ද්‍රිය ඇති) **මෘද්වින්ද්‍රිය** (මෘදු වූ ඉඳුරන් ඇති) **ස්වාකාර** (තියුණු ශ්‍රද්ධා ඉන්ද්‍රිය ඇති) **ද්වාකාර** (නොදියුණු ශ්‍රද්ධා ඉන්ද්‍රිය ඇති) **භව්‍යාභව්‍ය** (මෙලොවදීම මගඵල ලැබීමට හේතු ඇති සහ නැති) පුද්ගලයන් මනාකොට දන්නා හෙයින් මෙය තථාගත බලයක් සේ කියවේ.

7. ඣානාදී සංකිලෙස ඥාණය

තථාගතො ඣානවිමොක්ඛසමාධිසමපත්තීනං සංකිලෙස වොදානං යථාභූතං පජානාති.

ධ්‍යාන පිළිබඳව, සිත කෙලෙස්වලින් නිදහස් කරගන්නා ක්‍රම පිළිබඳව, සමාධිය පිළිබඳව ඒවායෙහි ඇති විවිධතාවන් ගැන හා ඒවායින් පිරිහෙන ආකාරය පිළිබඳ ව ද සිත පිරිසිදු කරගන්නා අයුරු හා ඒ ඒ සමාපත්තිවලින් නැගී සිටීම පිළිබඳ ව ද තථාගතයන් වහන්සේ පූර්ණ වූ අවබෝධයක් ඇති සේක. එබැවින් එය ද තථාගත බලයකි.

ධ්‍යානභාවනා කරන්නාවූ ඇතැම්හු එය පිළිබඳ නිසි දැනීමක් නොමැති බැවින් ධ්‍යානයක් ලැබුව ද එසේ ධ්‍යානයක් ලැබූ බව නොදනිති. තමන් වඩන කර්මස්ථානය නිවැරදි කර්මස්ථානයක් වුව ද එසේ නොවන බව සිතති. ඇතමෙක් ධ්‍යාන නොලබා ම ධ්‍යාන ලැබූයේ යැයි සිතති. සමහර විට භාවනාවේ යෙදී සිටිය දී නින්දට වැටෙති. ඇතැම්හු එය ධ්‍යාන ලැබීමක් සේ සිතති. බුදුරජාණන් වහන්සේ සෑම සත්වයාගේ ම ධ්‍යානාදිය පිළිබඳ ව නියම තත්වයෙන් දන්නා බැවින් මේ ඥානය තථාගත බලයකි.

8. පුබ්බේනිවාසානුස්සති ඥාණය

තථාගතො අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති.

තමන් වහන්සේගේ අතීතභව පරම්පරාව දක්නා නුවණ තථාගතයන් වහන්සේගේ ඥාණ බලයකි. තමන් වහන්සේ අතීතයෙහි මෙබඳු නාම ගෝත්‍රයක් ඇතිව මෙපමණ ආයු ඇතිව අසවලාව උපන්නෙමි. ඉන් චුතව අසවල් තැන උපන්නෙමි'යි, යනාදි වශයෙන් අනේක කල්පකෝටි ගණනක් භවයන් දන්නා සේක.

එක්තරා ප්‍රමාණයකින් අතීත ජාති දැකීමේ සමත් පුද්ගලයන් ඇතත් ඔවුන්ගෙන් ඇතමෙක් වර්තමාන භවයට සමීප වූ අතීත භවය හෝ භව කිහිපයක් දකිති. ඇතැම් බාහිර තවුසෝත් සතලිස් කපක් අතිත භව දකිති. ඉන් එහා දැකීමේ හැකියාවක් නැත. ඔවුනට

වඩා නුවණ ඇති තථාගතයන් වහන්සේගේ ඇතැම් ශ්‍රාවකයෝ කල්ප සියයක් දක්වා අතීත භවයන් ද මහාශ්‍රාවකයෝ කල්ප ලක්ෂයක් අතීතය ද, අග්‍රශ්‍රාවකයන් වහන්සේ ඒකාසංඛ්‍ය කල්ප ලක්ෂයක අතීතය ද දකිති. පසේ බුදුරජාණන් වහන්සේ අසංඛ්‍ය දෙකක් හා ලක්ෂයක් අතීතය දකිති. එහෙත් එය තථාගතයන් වහන්සේගේ භවයන් දැකීමේ සීමාවෙන් බොහෝ කුඩා වූවකි. බුදුරජාණන් වහන්සේ අනේක කල්ප කෝටිගණන් භව උත්පත්ති දන්නා වූ නුවණින් යුතුවෙති.

9. දිබ්බචක්ඛු ඤාණය

තථාගතො දිබ්බෙන චක්ඛුනා සත්තෙ පස්සති චවමානෙ උපපජ්ජමානෙ.

ඒ ඒ භවයෙන් චුතව ඔවුන් කළ පින් පව් අනුව සත්වයා සුගති දුර්ගති දෙක්හි උපදනා ආකාරය තථාගතයන් වහන්සේ දක්නාහ. එය තථාගත බලයකි. එකිනෙකට මුහුණලා පිහිටි ගෙවල් දෙකක් සමීපයෙහි බලා සිටින්නෙකුට ගෙයින් ගෙට යන එන පිරිස් මනාව පෙනෙන්නාක් මෙන් ලෝකයෙහි සුගති දුගතිවලින් චුතව කර්මානුරූපව උපදනා සත්වයෝ තථාගතයන් වහන්සේට දර්ශනය වෙති.

මෙම ඤාණය ශ්‍රාවකයන්ට ද සාධාරණ ඤාණයකි. වර්තමාන භවයේ චුතිය පමණක් දකින අනාගත උප්පත්තිය නොදකින පුද්ගලයන් සත්වයා මරණින් කෙළවර වන්නේ ය යන උච්ඡේද දෘෂ්ටියට පත් වන බවත් අතීත භවයේ චුතිය නොදුන වර්තමාන උප්පත්තිය පමණක් දක්නා සත්වයෝ ශාස්වත දෘෂ්ටිය ගන්නා බවත් විශුද්ධි මාර්ගයෙහි දක්වා ඇත. එහෙත් සාමාන්‍ය මිනිස් හැකියාවන් ඉක්මවා ගිය ඉතා ම පිරිසිදු වූ දිව්‍ය නේත්‍ර ඤාණයක් තථාගතයන් වහන්සේට ඇත. එය ඤාණ බලයක් ද වේ.

10. ආසවක්ඛය ඤාණය

තථාගතො ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤා විමුත්තිං
දිට්ඨෙවධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති.

තථාගතයන් වහන්සේ කාමා දී ආශ්‍රවයන් ක්ෂය වීමෙන් ආශ්‍රව රහිත වූ අරහත් ඵල සමාධිය අරහත් ඵල ප්‍රඥාව මෙම භවයේ දී ම සිය ඤාණයෙන් අවබෝධ කොටගෙන වාසය කරති. එය තථාගත බලයක් ද වේ. සියලු කෙලෙසුන් නසා උතුම් වූ සම්මා සම්බෝධිය පසක් කරගත් ලොව්තුරා බුදුරජාණන් වහන්සේ එතෙක් ලොවට විවර නොවූ ආසවක්ඛය ඤාණය ලෝක සත්වයාට සසරින් එතෙරවීම පිණිස පැහැදිලි කළ සේක.

මෙම තථාගත ඤාණබල දහය ශ්‍රාවකයන් තුළින් සම්පූර්ණයෙන් දැකගත නොහැකි ය. ශ්‍රාවකයන්ට ඇත්තේ එම කාරණා පිළිබඳ සීමිත ඤාණයකි. එහෙත් තථාගතයන් වහනසේගේ මේ ඤාණ බලය අසීමිත ය. උන්වහන්සේ ඒ පිළිබඳ ව අධිපති වන සේක. **බලෙසු වසීභාවං පත්තො** යැයි උන්වහන්සේට පවසන්නේ එබැවිනි.

තථාගතයන් වහන්සේගේ කායබලය.

තථාගත ලොව්තුරු බුදුරජාණන් වහන්සේට ඤාණ බල පමණක් නොව ලොව අන් කිසිවෙකුටත් නැති තරම් කාය බලයක් ඇති බව සඳහන් වේ.

''කාළාවකඤ්ච ගංගෙය්‍යං
පණ්ඩරං තම්බ පිංගලං
ගන්ධමංගල හෙමඤ්ච
උපොසථ ඡද්දන්තිමෙ දස''

යනුවෙන් දක්වෙන ඇත් කුල දහයක් ඇත. ඉන් කාළාවක ඇතෙකුට පුරුෂයන් දස දෙනෙකුගේ බල ඇත්තේ ය. කාළාවක ඇතුන් දසදෙනෙකුගේ බලය එක් ගංගෙය්‍ය ඇතෙකුට ඇත්තේ ය. ගංගෙය්‍ය ඇතුන් දස දෙනෙකුගේ බල පණ්ඩර ඇතෙකුට ඇත්තේ ය. පණ්ඩර ඇතුන් දස දෙනෙකුගේ බල තම්බ ඇතෙකුට ඇත්තේ ය. තම්බ ඇතුන් දසදෙනෙකුගේ බලය පිංගල ඇතෙකුට ඇත්තේ ය. පිංගලයන් දසදෙනෙකුගේ බල ගන්ධ ඇතෙකුට ඇත්තේ ය. ගන්ධ ඇතුන් දසදෙනෙකුගේ බලය එක් මංගල ඇතෙකුට ඇත්තේ ය. මංගල ඇතුන් දසදෙනෙකුගේ බල හේම ඇතෙකුට ඇත. හේම ඇතුන් දස දෙනෙකුගේ බල උපොසථ ඇතෙකුට ඇත්තේ ය. උපෝසථ ඇතුන් දස දෙනෙකුගේ බල ඡද්දන්ත ඇතෙකුට ඇත්තේ ය. ඡද්දන්ත ඇතුන් දසදෙනෙකුගේ බල ලොව්තුරු බුදුරජාණන් වහන්සේට ඇත්තේ ය. මේ අනුව සාමාන්‍ය පුරුෂයන් කෝටිදසදහසක බලයක් තථාගතයන් වහන්සේට ඇත.

සම්මා සම්බුද්ධත්වයට පත්වීමෙන් පසු තථාගතයන් වහන්සේ පන්සාලිස් වසක් ම ලෝකාර්ථචර්යාවෙහි නියැලූ සේක. දුරුකතර දෙපයින් ම වැඩමවමින් සුවහසක් ජනයාගේ සිත් සුවපත් කළ සේක. භාරතය වූකලී සුවිශාල භූමි ප්‍රදේශයකි. ගව්ගණන් දුර එසේ වැඩමවීම සාමාන්‍ය මනුෂ්‍යයෙකුට ඉතා අපහසු කාර්යයකි. ලොව්තුරා බුදුරජාණන් වහන්සේ එම වෙහෙසකර කාර්යය මැනවින් සිදුකරන ලද්දේ උන්වහන්සේ සතු අසීමිත කායබලය හේතුවෙනි.

පෙරබත්කිස, පසුබත්කිස, පෙරයම්කිස, මැදියම්කිස, පැසුළුයම් කිස යනුවෙන් දෛනික ජීවිතය සකස්කර ගත් උන්වහන්සේ දිනකට පැය දෙකක් පමණ කාලයක් සිංහ සෙය්‍යාවෙන් සැතපුනහ. එසේ දිනකට දෙපැයක් පමණ සැතපෙමින් ඉතිරි සමස්ත කාලය ලෝ සත වෙත කරුණා මෛත්‍රියෙන් කැපකිරීම සාමාන්‍ය පුද්ගලයෙකුට සිදුකළ හැකි කාර්යයක් ද නොවේ. දෙව්මිනිසුන්ගේ යහපත වෙනුවෙන් කළ මේ මෙහෙවර බුදුරදුන්ගේ අසමසම ගුණය තවතවත් ප්‍රකට කරන්නකි. ඤාණ ශක්තියෙන් තථාගතයන් වහන්සේට කිසිවක් සම නොවන්නා සේ කාය බලයෙන් ද උන්වහන්සේට සමවූවෙකු තුන්ලොවෙහි දැනගත නොහැක.

⋆ සිව් විසාරද නුවණ

ලොව්තුරා බුදුරජාණන් වහන්සේගේ විසාරද බව ප්‍රකට කරන කරුණු හතරක් මහා සීහනාද සූත්‍රයෙහි චතුර් වෛශාරද්‍යඥානය ලෙස දක්වා ඇත. මෙම විසාරද ඥාණයන්ගෙන් සමන්විත වන බැවින් උන්වහන්සේ ඕනෑ ම ස්ථානයකට ඕනෑ ම පිරිසක් මැදට වැඩමකර නිර්භීතව, නොපැකිලව කථාකිරීමේ ශක්තියකින් යුතු වූ සේක.

අන්තරායෙ ච නියයානෙ - බුද්ධතෙන ආසවක්ඛයෙ
එතෙසු චතුසු ඨානෙසු - බුද්ධො බුද්ධි විසාරදො

මෙම ධර්ම අන්තරායකර ය, මෙම ධර්ම නිවනට පමුණුවන්නේ ය, මම බුද්ධ වෙමි. මම ආශ්‍රවයන් ක්‍ෂය කළෙමි යි බුදුරදුන් වදාළ කල්හි එය එසේ නොවේයැයි කිසිවෙකුට ඔප්පු කළ නොහැකි බැවින් බුදුරජහු විශාරදයහ.

1. සම්මා සම්බුද්ධස්ස තෙ පටිජානතො ඉමෙධම්මා අනභිසම්බුද්ධා' ති

මාගේ සම්මාසම්බුද්ධ බව ප්‍රකාශකරන විට නුඹලා මා විසින් මේ ධර්මය අසවල් අවබෝධ නොකරන ලද්දාහු යැයි, චෝදනා කළ හැකි ශ්‍රමණයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් හෝ දෙවියෙක් හෝ මාරයෙක් හෝ හේතු සහිතව චෝදනා කළ හැකි කරුණක් හෝ නොදකිමි. එබඳු පුද්ගලයෙකු හෝ ධර්මයක් හෝ නොදකින්නේ කිසිදු භයක් නැත්තේ විසාරද බවට පැමිණ වාසය කරමි.

2. ඛීණාසවස්ස තෙ පටිජානතො ඉමෙ ආසවා අපරික්ඛීණා'ති

මම ආශ්‍රව ධර්මයන් ක්‍ෂයකර ඇත්තෙමි' යි ප්‍රකාශ කරන විට, ඔබ විසින් ආශ්‍රව ධර්ම ක්‍ෂය කර නැතැයි කියා ශ්‍රමණයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් හෝ දෙවියෙක් හෝ බ්‍රහ්මයෙක් හෝ කරුණු සහිතව ප්‍රතිචෝදනා කරන්නේ ය යන්න මම නොදකිමි. එබඳු පුද්ගලයන් හෝ ධර්මයක් නොදකින්නේ කිසිදු භයක් නැත්තේ විසාරද බවට පැමිණ වාසය කරමි.

3. යෙ ඛො පන තෙ අන්තරායිකා ධම්මා වුත්තා තෙ පටිසෙවනා නාලං අන්තරායා'ති

මාර්ග ඵලයන්ට අන්තරායික වූ ධර්මයන් ප්‍රකාශ කරන මට, ඒ කරුණු අන්තරායකර නොවේ යැයි කියා ශ්‍රමණයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් හෝ දෙවියෙක් හෝ බ්‍රහ්මයෙක් හෝ කරුණු සහිතව ප්‍රතිචෝදනා කරන්නේ ය, යන්නක් මම නොදකිමි. එබඳු පුද්ගලයෙක් හෝ ධර්මයන් නොදකින්නේ කිසිදු භයක් නැත්තේ විසාරද බවට පැමිණ වාසය කරමි.

4. යසස බො පන තෙ අත්ථාය ධම්මො දෙසිතො සො න නියාති තක්කරසස සම්මා දුක්ඛක්ඛයායා'ති ''

ඔබ විසින් යම් අර්ථයක් පිණිස දහම් දෙසන ලද ද ඒ ධර්මය අනුව පිළිපදින තැනැත්තාගේ දුක් මැනවින් කෙළවර කිරීම පිණිස නොවේ යැයි කියා ශ්‍රමණයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් හෝ දෙවියෙක් හෝ බ්‍රහ්මයෙක් හෝ කරුණු සහිතව ප්‍රතිචෝදනා කරන්නේ ය යන්න මම නොදනිමි. එබඳු පුද්ගලයෙක් හෝ ධර්මයක් හෝ නොදකින්නේ කිසිදු භයක් නැත්තේ විසාරද බවට පැමිණ වාසය කරමි.

★ ෂඩ් අසාධාරණ ඥාණ

බුදුරජාණන් වහන්සේට හා අන්‍ය ශ්‍රාවකයන්ට සාධාරණ අසාධාරණ ඥාණ තෙසැත්තෑවක් (73) පිළිබඳ ව පටිසම්භිදාමග්ගපකරණයෙහි දැක්වේ. ඉන් ඥාණ සයක් බුදුරජාණන් වහන්සේට පමණක් සාධාරණ වූ ඒවා ය.

ඉමෙසං තෙසත්තියා ඥාණානං සත්ත සට්ඨි ඥාණානි සාවකසාධාරණානි
ඡ ඥාණානි අසාධාරණානි සාවකෙහි

ඒ අනුව,

- **ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්ත ඥාණය**
- **ආසයානුසයඥාණය**
- **යමකපාටිහීර ඥාණය**
- **මහාකරුණා සමාපත්ති ඥාණය**
- **සබ්බඤ්ඤුත ඥාණය**
- **අනාවරණ ඥාණය**

ෂඩ් අසාධාරණ ඥාණ නම් වේ.

1. ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්ත ඥාණය

සත්වයන්ගේ කෙලෙස් රජස් අඩුවැඩි බව, ශ්‍රද්ධා, විරිය, සති, සමාධි, ප්‍රඥා යන ඉන්ද්‍රියයන්ගේ තියුණු බව, මෘදු බව, යහපත් අයහපත් ස්වභාව, පහසුවෙන් අවබෝධ කළ හැකි බව, නොහැකි බව, පරලොව දුකට පමුණුවන වැරදි පිළිබඳ බිය ඇති බව හෝ නැති බව හෝ දැනගන්නා ඥාණයයි.

2. ආසයානුසය ඥාණය

සත්වයාගේ සිත්තුළ පවතින්නා වූ ආසය අනුසය දැනගැනීමේ බුද්ධ ඥාණය ආසයානුසය ඥාණය නම් වේ. සත්වයන්ගේ සිත් හි නිතර ගැවසෙමින් සේවනය කරමින් පවත්නා යහපත් අදහස් හෝ නරක අදහස් ආසය නම් වේ. එසේ ම දෘෂ්ටි පදනම් කරගත්

කාමරාගානුසය, පටිඝානුසය, මානානුසය දිට්ඨානුසය, විචිකිච්ඡානුසය, භවරාගානුසය, අවිජ්ජානුසය යනුවෙන් සිත්වල නිදා සිටින්නාක් මෙන් පවතින කෙලෙස් අනුසය නම් වේ. එම ආසයන් හා අනුසයන් මැනවින් දක්නා නුවණ ආසයානුසය ඤාණයයි.

3. යමකපාටිහීර ඤාණය

එකවර ප්‍රාතිහාර්ය දෙකක් දක්වීමේ හැකියාවයි. එය ශ්‍රාවකයන්ට ළඟාවිය නොහැකි සම්මා සම්බුදුරජාණන් වහන්සේට පමණක් විශේෂ ඤාණයකි. ප්‍රාතිහාර්ය පෑම දුෂ්කර කාර්යයකි. ඍද්ධිප්‍රාතිහාර්යය කළහැකි තත්වයට සමාපත්ති දියුණු කරගත් පුද්ගලයෝ ම ඒවා කිරීමට සමත් වෙති. ධ්‍යාන වශීභාවය වැඩූ පමණට ඉක්මනින් ප්‍රාතිහාර්යය කළ හැකි ය. තථාගතයන් වහන්සේ සමාපත්ති විෂයෙහි වශී භාවයෙන් අගතැන්පත් බැවින් ඉතා වේගයෙන් ප්‍රාතිහාර්ය කළහ. මෙහි වසීභාවය යනු සමාපත්ති පිළිබඳ බලසම්පන්න භාවයයි. තමන් කැමති සේ කිරීමේ ශක්තියයි. ඉතා වේගයෙන් සමාපත්තිවලට සමවැදීම නැගී සිටීම, අධිෂ්ඨාන කිරීම, කළහැකි නිසා එකවර ශරීරයේ එක් තැනකින් ජලධාරාවක් පිටකරමින් අන්තැනකින් ගිනි පිට කළ හැකි ය. එය කළහැකි නුවණ යමක පාටිහාරිය ඤාණයයි.

4. මහාකරුණා සමාපත්ති ඤාණය

මහාකරුණාවෙන් යුතු අසමසම බුදුරජාණන් වහන්සේ තමන් වහන්සේගෙන් ආධ්‍යාත්මික පිහිට ලැබිය හැකි පුද්ගලයන් හඳුනා ගන්නේ මහාකරුණා සමාපත්තියට සමවැදීමෙනි. උන්වහන්සේ දිනකට දෙවරක් මහාකරුණා සමාපත්තියෙන් නැගී ලොව බලා වදාරන්නාහ. අළුයම චක්‍රවාට අන්තයේ සිට ගඳකිළි දොරකඩ දක්වා නුවණ පතුරුවා බලන සේක. සවස් කාලයෙහි ගඳකිළි දොරකඩ පටන් චක්‍රවාට අන්තය දක්වා ලොව බලා වදාරන සේක. එසේ බලන කල්හි ඒ ඒ දිනයන්හි පිහිටවිය හැකි පුද්ගලයන්ට කෙතෙක් දුර වුව ද සොයා ගොස් උපකාර කරන සේක. මහා කරුණා සමාපත්තියෙන් මුළුමහත් සත්ව සංහතිය ම නිරාමිස සුවයට පත් වූහ. පූතිගත්තසේස තෙරුන්, සෝපාක, මට්ටකුණ්ඩලී ආදීහු එසේ පිහිට ලැබුවෝ වෙති.

5. සබ්බඤ්ඤුතඤාණය

සබ්බං සංඛතමසංඛතං අනවසෙසං ජානාතීති සබ්බඤ්ඤුත ඤාණං''

යනුවෙන් දක්වා ඇති පරිදි සංඛත වූ ද අසංඛත වූ ද සියලු ධර්ම සමූහය නිරවශේෂකොට දන්නා ඤාණය සර්වඥතා ඤණය නම් වේ. එය ලොව්තුරා බුදුරජාණන් වහන්සේට අරහත් මාර්ග චිත්තයත් සමග ම ලැබෙන විශේෂ ඥානයකි. අරහත් මාර්ග චිත්තය ශ්‍රාවකයෝ ද ලබති. එහෙත් සර්වඥතා ඤාණය ඔවුන්ට නොලැබේ. පාරමිතා පුණ්‍ය බලයෙන් උපදවා ගත් අරහත් මාර්ග ඤාණයෙන් සියලු ධර්ම විෂයෙහි පැවති සම්මෝහය දුරුකළ බුදුරජාණන් වහන්සේට නොදන්නා ලද්දක් නොදක්නා ලද්දක් ඤාණයෙන් නොපැමිණෙන ලද්දක් ප්‍රත්‍යක්ෂ නොකරන ලද්දක් නැත. එබැවින් එයට සර්වඥතා ඤාණය යැයි කියනු ලැබේ. එම නුවණ ඇති බැවින් බුදුරජාණන් වහන්සේ සබ්බඤ්ඤූ නම් වෙති.

6. අනාවරණ ඤාණය

යමකින් ආවරණය වූ දෙයක්, පෙනෙන මානයේ නොමැති දෙයක් සෙසු අයගේ ඇසට ආවරණය වුවත් සර්වඥතා ඤාණයට ආවරණය වන දෙයක් නැත. ඉදිරියෙහි කොතෙක් දේ ඇතත් ඒවායෙහි පැකිලීමකින් තොරව සර්වඥතා ඤාණය ගමන් කරයි. එයට ආවරණ නැත. එබැවින් සම්බඤ්ඤුත ඤාණයට ම සම්බන්ධ වන අනාවරණ ඤාණ නම් ගෝචර වන සංඛත අසංඛත ධර්මයන් කිසිදු ආවරණයක් නැති ව දැනීමයි.

★ ත්‍රි විද්‍යා ඤාණ

බුදුරජාණන් වහන්සේගේ උත්තරීතර අසමසම බුදුගුණ අතර ත්‍රි විද්‍යා ඤාණයට හිමි වන්නේ ද විශේෂ ස්ථානයකි.

01. **පුබ්බේ නිවාසානුස්සති ඤාණය**
02. **දිබ්බචක්ඛු ඤාණය**
03. **ආසවක්ඛය ඤාණය**

එම ත්‍රිවිද්‍යා ඤාණයයි. දසබල ඤාණයන් විවරණය කළ තැන මෙම ඤාණ ශක්තීන් පිළිබඳ ව ද පැහැදිලි කර ඇත.

සාමඤ්ඤඵල සූත්‍රයේ දී ශ්‍රාවකයන් විසින් ත්‍රි විද්‍යාව ඇතිකරගන්නා ආකාරය වදරා ඇත. ඒ අනුව ත්‍රි විද්‍යාව ශ්‍රාවකයන්ට ද ඇති ගුණයක් බව කිව යුතුය.

★ අෂ්ට විද්‍යා

විපසසනාඤාණ මනොමයිදධි- ඉදධිපපභෙදොපි ච දිබබසොතං
පරසස චෙතොපරියායඤාණං - පුබෙබනිවාසානුගතඤව ඤාණං

දිබබඤව චකඛාසවසංඛයො ච - එතානි ඤාණානි ඉධටඨවිජජා
අලංකරුං යා මුනි ධමමදෙහං - විසෙසසොභා ගුණමජඣුපෙතා

අසමසම වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ තුළ පැවැති ඤාණයන් අතර අෂ්ට විද්‍යා ඤාණය පිළිබඳ ව ද සූත්‍ර දේශනාවන් හි තොරතුරු සඳහන් වේ. මෙම අෂ්ට විද්‍යාවන් සාමඤ්ඤඵල සූත්‍රයේ දී ශ්‍රමණ භාවයෙහි ඵල වශයෙන් ද දේශනා කර ඇත.
එනම්,

01. **විපස්සනා ඤාණය**
02. **මනෝමය ඉද්ධි ඤාණය**
03. **ඉද්ධිවිධ ඤාණය**
04. **දිබ්බසෝත ඤාණය**
05. **පරචිත්තවිජානන ඤාණය**
06. **පුබ්බේනිවාසානුස්සති ඤාණය**
07. **දිබ්බචක්ඛු ඤාණය**
08. **ආසවක්ඛය ඤාණය** යනුවෙනි.

1. විපස්සනා ඥාණය

නාමරූප ධර්මයන් හා ඒවායේ අනිත්‍යාදී ලක්ෂණ දක්නා නුවණයි. ධ්‍යාන සමාපත්ති උපදවා ඒවා පුරුදු කොට වශීභාවය ලබාගත් යෝගාවචරයාගේ සිත සිව්වන ධ්‍යාන සමාධියෙන් සමාධිගත වී සියලු කෙලෙස්වලින් මිදී පිරිසිදු වූ විට ඥාණ දර්ශනය සඳහා සිත මෙහෙයවයි. එසේ පිරිසිදු සිතින් තම ආත්ම භාවය බලන්නෙකුට රූප කාය විනිවිද පෙනෙයි. රූප වෙන්වී පෙනෙයි. ඉපිද බිඳී යන අයුරු පෙනෙයි. සිත හා බැඳී පවතින ස්පර්ශ වේදනා ආදී චෛතසික ධර්ම හෙවත් නාම ධර්මයන් ද පෙනෙයි. නාම රූප ධර්ම විනිවිද පෙනෙන ඥාණය විදර්ශනා ඥාණයයි. එය උපදවා ගත් බුදුරජාණන් වහන්සේ සිය ශ්‍රාවකයන් වහන්සේට ද එහි මග පෙන් වූ සේක.

2. මනෝමය ඉද්ධි ඥාණය

දියුණු කළ සිත් ඇති උතුමන් වහන්සේට තමාගේ කය තුල තමා හා සමාන සර්වාංග පරිපූර්ණ කයක් නිර්මාණය කොට කොපුවක තිබූ දෙයක් පිටතට ගන්නාක් මෙන් එය තමාගේ කයෙන් පිටතට ගත හැකි ය. බුදුරජාණන් වහන්සේ තව්තිසා දෙව්ලොව දෙවියන්ට අභිධර්මය දේශනා කරන විට මනෝමය ශරීරයක් මවා තබා මනු ලොවට වැඩම කර දන් වැළඳූ බව බුද්ධ චරිතයෙහි සඳහන් වේ. එය මනෝමය ඉද්ධි ඥාණය යි.

3. ඉද්ධිවිධ ඥාණය

බුද්ධ චරිතයෙහි විවිධ අවස්ථාවන්හි බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ඉද්ධිවිධ ඥාණය ප්‍රකට කරන අවස්ථා දැකිය හැක. බොහෝ රූප නිර්මාණය කොට තමා ම බොහෝ දෙනෙකුන් සේ පෙනීම, පෙනෙන තැන නොපෙනී සිටීම, දියෙහි මෙන් පොළොවෙහි ගිලීම, මතුවීම, අහසෙහි, පොළොවෙහි මෙන් ඉරියව් පැවැත්වීම, බ්‍රහ්ම ලෝකය දක්වා තම බලය පැතිරවීම, වැනි දේ සිදුකළ හැකි වීම මෙම ඥාණයෙහි විශේෂත්වයයි. මහරහතන් වහන්සේලා විසින් ද මෙම සෘද්ධිය කළ අවස්ථා සඳහන් වේ. තථාගතයන් වහන්සේ සියලු ඥාණයන්ගෙන් අගතැන් පත් වූ සේක.

4. දිබ්බසෝත ඥාණය

ධ්‍යාන සමාපත්ති විෂයෙහි වශීභාවය ඇති කරගෙන සිත පිරිසිදු බවට මෘදු බවට කර්මණ්‍ය බවට පමුණුවා ගත් කල්හි ප්‍රකෘති කණට නොඇසෙන සියුම් ශබ්ද පවා සිතට දැනෙයි. දෙව්ලොව, බඹලොව, පරසක්වල ශබ්දයන් පවා ඉතා ලඟ සිට අසන්නාක් මෙන් පිරිසිදු ලෙස බුදුරජාණන් වහන්සේට දැනුනේ මෙම ඥාණය හේතුවෙනි. බලවත් කුසලයෙන් උපන් දෙවියන්ගේ කණ්වලට ද ඒවා ඇසෙන බැවින් දිබ්බසොත නම් වේ.

5. පරචිත්තවිජානන ඤාණය

අන්‍යයන්ගේ සිත් හා සිතිවිලි දැනගැනීමේ හැකියාව පරචිත්තවිජානනයයි. තමන්ගේ වැඩූ සිත අනුන්ගේ සිත් දැනගැනීම සඳහා පරසන්තානයට යොමු කළ විට ඔවුන්ගේ සිත දැනගත හැකි ය. ලොව්තුරා බුදුරජාණන් වහන්සේ අන්‍යයන්ගේ සිත් ස්වභාව දැන එයට නිසි පිළියම් යොදා සුවපත් කළ සේක. ධර්ම දේශනාවන් හීදී පරජ්ඣාසය හෙවත් අනුන්ගේ අදහස් දැන ධර්මය දේශනා කරන ලද්දේ මෙම ඤාණය හේතුවෙනි.

අෂ්ට විද්‍යාවන්හි කියවෙන පුබ්බේනිවාසානුස්සති ඤාණය දිබ්බචක්ඛු ඤාණය හා ආසවක්ඛය ඤාණය මෙහි මුල් කොටසින් විස්තර වී ඇත. අෂ්ට විද්‍යාවන් ශ්‍රාවකයන් තුළ ද විද්‍යාමාන වේ. එහෙත් තථාගතයන් වහන්සේ අෂ්ට විද්‍යාවෙන් ඉතා උසස් අසමසම වන බැවින් එය උන්වහන්සේ වෙත ඇති විශේෂ බුද්ධ ඤාණයක් වන්නේ ය.

අභ්‍යාස

01. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ අසමසම බුදුගුණ ලේඛන ගත කර එම ගුණයන් ප්‍රකට වන අවස්ථා උදාහරණ ලෙස දක්වන්න.
02. අෂ්ට විද්‍යාවන් බුදුසිරිතෙන් ප්‍රකට වන අවස්ථා ගෙනහැර දක්වන්න.
03. ත්‍රිවිද්‍යා ඤාණ විස්තර කරන්න.